
ADVIES OVER DOCENTEN VLAAMSE GEBARENTAAL

Huidige situatie in Vlaanderen

Op dit moment wordt de Vlaamse Gebarentaal (VGT) in diverse settings aan verschillende doelgroepen onderwezen, door docenten met diverse profielen. Dit advies heeft enkel betrekking op het onderwijs aan volwassenen die de Vlaamse Gebarentaal leren als vreemde taal en het behalen van bekwaamheidsbewijzen voor (semi-)professionele doeleinden.¹

1. Cursussen Vlaamse Gebarentaal georganiseerd op verschillende plaatsen in Vlaanderen door Doof Vlaanderen. Op het einde van deze cursus, die per jaar 20 lesavonden van 2 uur omvat en waarvan een eerste en tweede jaar gevolgd kan worden, hebben cursisten een basis VGT onder de knie, overeenkomstig met niveau A1 (maar vaker lager) van het Gemeenschappelijk Europees Referentiekader voor Talen (hierna: Europees Referentiekader). Doof Vlaanderen kiest er bewust voor om voor deze cursussen dove lesgevers in te schakelen. Omdat er op dit moment in Vlaanderen geen formele opleiding bestaat voor dove lesgevers VGT, hebben de meeste van deze lesgevers geen taalkundige of pedagogische achtergrond. Zij krijgen wel een tweedaagse vooropleiding/training van Doof Vlaanderen Vorming. Deze cursussen worden meestal gevolgd door cursisten zonder professionele motivatie maar soms ook door bv. ouders van dove kinderen, bij gebrek aan een aanbod dat specifiek gericht is op gezinnen/families met jonge dove kinderen.
2. Cursussen Vlaamse Gebarentaal in Centra voor Volwassenenonderwijs, bv. VSPW in Gent en Hasselt, CVO Crescendo Mechelen, CVO Volt Leuven en Tienen, CVO SNT Brugge en CVO Meise-Jette. Deze opleidingen worden voornamelijk gevolgd door ouders en familieleden van dove kinderen, personeel werkzaam in het buitengewoon onderwijs type 7, en andere geïnteresseerden in VGT. In de meeste (?) van deze opleidingen omvat de cursus 3 jaar met 120 lessen per jaar, met op het einde van elk jaar een examen. Het behaalde niveau taalvaardigheid volgens het Europees referentiekader op basis van een driejarige opleiding van in totaal 360 uur is vermoedelijk B1, al zijn er grote verschillen tussen individuele cursisten. De lesgevers aan deze opleidingen zijn ofwel doof of horend (met diploma tolk VGT). Voor de rest is er weinig bekend over hun achtergrond en de manier waarop ze geselecteerd en aangeworven worden.

¹ Andere settings waarin VGT onderwezen wordt, zoals specifieke cursussen voor ouders van dove kinderen en in bepaalde settings in het buitengewoon onderwijs type 7, vallen buiten het bereik van dit advies.

3. De HBO5-opleiding tot tolk Vlaamse Gebarentaal aan VSPW Gent en CVO Crescendo Mechelen. Deze driejarige opleiding bereidt voor op het beroep van tolk Vlaamse Gebarentaal maar verwerving van VGT gebeurt alleen in de eerste twee jaar (het laatste jaar richt zich op competenties m.b.t. het tolken zelf). Behaalde niveau taalvaardigheid op het einde van de opleiding volgens het Europees Referentiekader is vermoedelijk B2. Lesgevers zijn zowel doof als horend, en zijn wat hun taalkundige en pedagogische achtergrond en kennis betreft erg verschillend.
4. De bacheloropleiding Toegepaste Taalkunde en de master Tolken, telkens met VGT als één van de talen (naast Nederlands en Engels, Frans of Duits) en het postgraduaat Conferentietolken VGT aan de KU Leuven campus Antwerpen. Wie deze vijfjarige voltijdse opleiding volgt, leert Vlaamse Gebarentaal als vreemde taal (naast nog twee andere talen) met als doel beroepsmatig met de taal te werken, bv. als tolk Vlaamse Gebarentaal. De docenten die instaan voor het onderwijs taalvaardigheid Vlaamse Gebarentaal zijn doof en hebben Vlaamse Gebarentaal als eerste taal of moedertaal. Eén van de docenten heeft een diploma Bachelor Lager Onderwijs en een “European Master in Sign Language Interpreting”. De andere docenten hebben geen specifieke pedagogische opleiding genoten maar hebben wel hun jarenlange ervaring als lesgever/docent in diverse settings. De docenten taalvaardigheid volgden ook alle taalkundige vakken omtrent Vlaamse Gebarentaal die in de opleiding worden aangeboden en beschikken dus over een stevige kennis op het vlak van gebarentaalkunde en taalkundige aspecten van VGT.

Probleemstelling

De huidige situatie betekent dat er grote interindividuele verschillen zijn tussen docenten VGT en dat er geen transparantie is m.b.t. criteria op basis waarvan docenten geselecteerd worden. Er worden docenten ingeschakeld (zowel doof als horend) met onvoldoende taalkundige en pedagogische competenties, en vaak ook zonder regelmatig contact met de taalgemeenschap (dit geldt voornamelijk voor de horende docenten).

De voornaamste oorzaak van dit probleem ligt in het ontbreken van een specifieke opleiding voor docenten VGT en het ontbreken van een duidelijk kader i.v.m. het gewenste profiel van docenten VGT per setting. De meeste dove mensen leren VGT door peer contact; een kleine minderheid verwerft de taal in de thuiscontext. De adviescommissie is dan ook vragende partij voor het inrichten van een opleiding gericht op de verschillende settings en doelgroepen.

Bijkomend aan het ontbreken van een opleiding en een duidelijk kader, zijn er nog volgende knelpunten:

- Er is nog steeds weinig taalkundig onderzoek naar de Vlaamse Gebarentaal, en de weinige onderzoeksresultaten worden niet altijd omgezet in lesmateriaal. Dit betekent dat

docenten – maar ook studenten – geen gedetailleerde grammatica's en woordenboeken ter beschikking hebben om het leerproces te stimuleren en ondersteunen. Het maakt het voor docenten ook moeilijker om creatief zelf lesmaterialen te ontwikkelen. Het gevolg is dat lesgevers vaak per thema werken, en op lexicaal niveau, met weinig aandacht voor grammatica.

- Er is weinig literatuur en media (bv. televisieprogramma's) in Vlaamse Gebarentaal beschikbaar. Dit betekent dat het voor studenten niet vanzelfsprekend is om buiten de onderwijscontext met de taal in contact te komen en om VGT op die manier te gebruiken en onderhouden.
- Dove mensen leren VGT niet via formeel onderwijs (dit heeft, eerder nadelige, gevolgen voor meta-talig bewustzijn).
- Vlaamse Gebarentaal wordt niet aangeboden in het regulier lager of middelbaar onderwijs. Noch dove kinderen (van wie de meerderheid in het regulier onderwijs naar school gaat, vooral in het middelbaar), noch horende kinderen komen dus tijdens hun schoolloopbaan in contact met VGT. Dit betekent een grote uitdaging voor cursussen VGT, die cursisten moeten opleiden die beginnen zonder enige notie van de taal.

Gewenste profiel van docenten VGT

Het gewenste profiel van docenten VGT is afhankelijk van de setting en doelgroep. Binnen de Finse context stellen De Weerdt, Salonen en Liikamaa (2016) vier voorwaarden voor waaraan docenten Finse Gebarentaal moeten voldoen:

- ✓ Een gebarentaaldocent moet beschikken over een vloeiende gebarentaalvaardigheid;
- ✓ Een gebarentaaldocent moet beschikken over taalkundige kennis inclusief metalinguïstische vaardigheden;
- ✓ Een gebarentaaldocent moet beschikken over pedagogische kennis en bekwaamheid;
- ✓ Een gebarentaaldocent moet regelmatige contacten met de gebarentaalgemeenschap onderhouden

De commissie is van oordeel dat deze voorwaarden ook voor leerkrachten Vlaamse Gebarentaal zouden moeten gelden. Wat betreft gewenste taalvaardigheid van docenten adviseert de commissie voor alle settings het niveau C1 (effectieve operationele vaardigheid) volgens het Europees Referentiekader, en een taalkundige en pedagogische kennis en bekwaamheid afgestemd op de setting en de doelgroep.

De vraag of in deze specifieke settings waar VGT aangeleerd wordt aan volwassenen, als vreemde taal, een VGT-docent doof dan wel horend zou moeten zijn, is volgens de commissie minder relevant. Indien een horende leerkracht voldoet aan de bovenstaande vier voorwaarden is er geen directe reden om iemand te weigeren als lesgever. Bovendien is niet alleen een dove, maar ook een horende docent een rolmodel voor cursisten, die in de overgrote meerderheid van de gevallen zelf horend zijn. Volgens de commissie is het

uiteraard wel wenselijk om in geval van twee kandidaten met dezelfde competenties, de voorkeur te geven aan dove leerkrachten. Bepaalde culturele aspecten kunnen immers beter overgebracht worden door dove docenten.

De gewenste profielen bereiken

Kwalitatief volwaardige lessen Vlaamse Gebarentaal aanbieden in eender welke setting kan men enkel bereiken met lesgevers die over het juiste profiel beschikken. Een instrument, zoals een test, moet toelaten om kandidaat lesgevers objectief te beoordelen of ze aan de voorwaarden voldoen en in welke mate.

Op korte termijn moet via een bevraging door de commissie duidelijk worden welke voorwaarden de instellingen of organisaties hanteren bij het selecteren van profielen. Ook de knelpunten in de selectieprocedure moeten opgelijst worden samen met de eventuele, al dan niet tijdelijke, oplossingen.

De commissie wil samen met de instellingen en andere actoren een omgeving creëren die voldoet aan de voorwaarden om kwaliteit te leveren.

Meer informatie over dit advies: Geert Dirickx, voorzitter van de adviescommissie Vlaamse Gebarentaal, voorzitter@adviesvgt.be of 02 553 69 55

Namens de adviescommissie Vlaamse Gebarentaal
Geert Dirickx, voorzitter